

amikor — tudomásom szerint — egynéhány kötet szerzője talán még fiatalabb fővel jómaga is bekerült hasonló sodrásokba? És akkor itt az erkölcs kérdése! A régi már letűnőben, de az új még nem alakult ki egészen. Tehát éppen ennek, a Gemma-sorozat nemzedékének kell ilyen szempontból is vizsgát tennie. Hogy mit tesz, miként viselkedik és mily a legfőbb nehézségei ezen a téren — minderről a kötetek szerzői milyen hallgatnak. Mintha a Gemma-sorozat versei fej, arc nélküli emberek volnának, akiből a lélek tükrének híján a legeslegbensőbb igazi rezdülések nem olvashatók ki. És manapság, amikor egyre gyakrabban, egyre merészebben és határozottabban vetjük fel, hogy fiataljaink vajon elég etikusak-e, és vajon kialakították-e már a várt erkölcsi magatartást, akkor ifjú költőink, kritikusaik társaságában, holmi apróságokkal, az irodalom öltöztetésével, cícomázásával foglalkoznak. A különféle izmusok között grasszálva irodalmi manekenesdit játszanak. Szabják a nyelvet, ondolálják a gondolatot, nyírják, ritkítják az értelmet. És ami a leginkább aggasztó, az az, hogy mindebbe a kritika is beavatott, amely így talán csak annyiban módosítja a Cöt-elméletet, hogy most a kritikus, felzarándokolva Parnasszusunkra irodalmáraival teljes egyetértésben, ott fenn, léggömbbe erőlködi tüdejét, hogy ez a szerény és bizonyos gyakorlati szempontból célszerűnek és okosnak tetsző, irodalmi kompromisszumokat felkínáló vajdasági literáris Cöt mégis magasabbra emelkedjék, mint amennyire a saját növése, termete erejéből telik. Tehát költészetünk és egyáltalán irodalmunk sorskérdésének tekinthető az, hogy ez a talajtalan akrobációkból élő léggömb-esztétika mely irányba és milyen magasságokba röpití irodalmunkat, s hol pukkan majd el mindennemű konstrukciós valódiságot meghazudtolva.

FEKETE ELVIRA

HAT POLITIKUSPORTRÉ

LŐRINC PÉTER: *Bácskai polgári politikai elmélet (1880—1920)*.
Életjel Könyvek 11. Szabadka, 1976.

Az Életjel Könyvek sorozat tizenegyedik kötetében Lőrinc Péter az 1880 és 1920 között Bácskában élt Pataj Sándor, Kalmár Antal, Balogh Ernő, Linder Béla, Farahó János és Steuer György elméleti munkásságával foglalkozik. Egy-egy mű keretén belül ismerteti a felsorolt szerzők társadalomtudományi jellegű alkotásait, melyekben — a fennálló társadalmi viszonyokhoz, valamint a korabeli haladó, elsősorban polgári elméletekhez való hozzáállásuk mellett — politikai magatartásuk is kifejezésre jutott.

A századforduló bánáti magyar nyelvű polgári társadalomtudománnyal foglalkozva, Lőrinc Péter néhány bácskai „tudományos hajlandóságú értelmiségi” műveivel

is megismerkedett, melyek arról győzték meg, hogy ezen a vidéken is akadtak társadalomtudományokkal foglalkozók, habár tevékenységük mennyiségben és minőségben messzemenően elmaradt bánáti kollégáik hasonló irányú munkássága mellett.

Pataj Sándor a *Magyar szocializmus* (1904) című munkáját és *Igazság* (1904) című folyóiratát elemzi Lőrinc Péter előszőr. Mindkettővel kapcsolatban megállapítja, hogy „Patajt (...) a haladó polgárság baloldalára helyeztetjük minden naivitása, tévedése és a 48-as pártkonceptió elfogultsága ellenére is” (19.), s hogy „a polgári napi politikát minden bácskai polgári politikus kortársánál jóval magasabb szintre emeli”. (24.)

Kalmár Antal Pataj tanítványaként is bemutatja a szerző, aki szerint „erősen mögötte áll tanítómesterének” (37.), éspedig a nemzetiségi kérdésben tanúsított magatartása miatt. Kalmár, miközben elfogadja a „közös polgári szocialista kormányt” (38.), a nemzetköziségnek még a gondolatát is elveti.

Míg Pataj Sándor és Kalmár Antal esetében Lőrinc Péter a polgári elmélettel is foglalkozó politikusok szocializmushoz, haladás-hoz való viszonyulásait boncolgatta elsősorban, Balogh Ernő esetében a kor másik sarkalatos kérdése, a nemzetiségi kérdésben tanúsított állásfoglalás került terítékre. A hozzávaló viszonyulás alapján Balogh helye a bácskai polgári társadalomtudományban Rákosi Jenőék politikai magatartását juttatja eszünkbe.

Linder Béla tevékenységében is a nemzeti kérdésben foglalt álláspont határozza meg elméleti munkásságának fogyatékosait. Míg az osztrák—magyar és „a magyar dolgozók és magyar urak” ellentétét eléggé tisztán látta” (86.), a magyar úri osztály és a nemzetiségiek között kialakult ellentmondásokat, valamint a „Balkán felé kacsingató expanzív” (86.) vágyakat nem ismerte fel.

Farahó János *Földet és kenyeret a magyar népnek* című munkáját ismertetve szerzőnk megállapítja, hogy Farahó „útópista volt”, de munkássága mégis említésre méltó, mert a polgári demokráciáért, a földbirtokreformért és „a fehér tisztai különítmények ellenforradalmi terrorja ellen” (106.) küzdött.

Steuer György tevékenységét elemezve Lőrinc Péter túllép a címben meghatározott korszakon, és egészen 1942-ig ismerteti „a naiv fasiszta” elméleti munkásságát, mely gyakorlati téren is meghatározta magatartását. Steuer meggyőződése az volt, hogy a fasiszmus a dolgozó nép érdekeit védi, ezért állt ki mellette mindvégig (még 1941-ben is). Lényegében ezért tartotta érdemesnek a szerző Steuer munkásságának kivonatos ismertetését.

Az ismertetett bácskai „tudományos hajlandóságú értelmiségiek” tevékenységét két szempont figyelembevételének alapján bírálta el Lőrinc Péter: a szociális reformok és a nemzetiségi kérdés iránt tanúsított állásfoglalás alapján. Munkásságukat elsősorban a korabeli haladó polgári ideológiához való viszonyulás alapján értékelt. A jegyzetekbe foglalt dokumentumanyag mellett a szerző személyes emlékei is (Linder Béla esetében például) helyet kaptak.

KAICH KATALIN

KÖLTÉS, LEJEGYZÉSI TELJESSÉG

Tíz, tíz, tiszta víz. Jugoszláviai népi mondókák. Gyűjtötte és sajtó alá rendezte: Matijevics Lajos. Forum, Újvidék, 1976.

Matijevics Lajosnak a jugoszláviai magyar népi mondókákból ízelítőt adó *Tíz, tíz, tiszta víz* című gyűjteménye — amint az a könyv *Függelékéből* is kitűnik — nem előzmények nélküli. De mert Kálmány Lajos gyűjtése után első ízben vállalkozik a népköltészethez szorosán hozzátartozó jugoszláviai

magyar népi mondókák teljesebb bemutatására és tartalma, funkció szerinti csoportosítására, a *Hagyományaink* című sorozat 7. kötete-ként megjelent gyűjtés mindenképpen figyelmet érdemel.

Figyelmet érdemel, mert a kötetbe fölvetett — s a tíz évig gyűjtött — 280 mondóka múltunknak